

FRANCESC BOSCH PUCHE
MOISÉS DÍAZ GARCÍA
JOSEP MARIA MACIAS SOLÉ

**EXCAVACIÓ ARQUEOLÒGICA
AL SOLAR NÚM. 7 DEL CARRER
D'HERNÁNDEZ SANAHUJA
DE TARRAGONA**

Extret del BUTLETÍ ARQUEOLÒGIC
ÈPOCA V, Any 1999 - 2000, Núm. 21-22

REIAL SOCIETAT ARQUEOLÒGICA TARRACONENSE
TARRAGONA

EXCAVACIÓ ARQUEOLÒGICA AL SOLAR NÚM. 7 DEL CARRER D'HERNÁNDEZ SANAHUJA DE TARRAGONA

INTRODUCCIÓ

L'actuació arqueològica recentment efectuada en l'immoble núm. 7 del carrer d'Hernández Sanahuja ens ha permès obtenir una dada més sobre la realitat arqueològica d'aquesta part de la perifèria urbana de l'antiga Tàrraco. Les excavacions han estat originades pel projecte de construcció d'un nou edifici d'habitatges i l'encàrrec i el finançament dels treballs executats per CODEX – Arqueologia i Patrimoni han estat assumits íntegrament per l'empresa MAGBOVE S.L.

La intervenció, efectuada entre els mesos de setembre i octubre de 2000, ha descobert un gran dipòsit, presumiblement d'aigua, adaptat al pendent que presenta aquest vessant del turó sobre el qual s'estengué la ciutat romana, i que encara es pot apreciar mitjançant el desnivell dels vials actuals: l'avinguda Catalunya, carrers d'Estanislau Figueres i d'Hernández Sanahuja.

Es tracta d'una àrea extramurs perifèrica caracteritzada per una ocupació urbana de baixa densitat i on les restes fins ara conegudes presenten un comportament molt homogeni. La troballa més propera es localitza en el núm. 8 del carrer Hernández Sanahuja. Les restes identificades en aquest indret consistiren en una sèrie de dipòsits amb una fase posterior d'ocupació funerària. Aleshores aquestes restes s'identificaren com part d'una vil·la suburbana abandonada en el segle II (Terré 1990 i 1993).

En el núm. 24 de l'avinguda Maria Cristina (xamfrà amb Hernández Sanahuja) una intervenció de CODEX permeté documentar escassament les restes de paviments en *opus signinum* amb una data d'abandó de segle II dC, preferentment primera meitat d'aquest segle (CODEX 2000). La construcció del núm. 12 del carrer de López Peláez l'any 1968 comportà la documentació d'enterraments en *tegulae* a doble vessant datats, segons

P.M. Berges, a finals del segle III dC (Berges 1970). Aquesta datació fou establerta a partir d'una llàntia Dressel 20 del taller de C. Iunius Alexius, recuperada com a dipòsit funerari, i que actualment té una datació entorn el 50-150 dC (Bernal 1994: 166).

Un altre enterrament fou detectat l'any 1983 arran de la construcció del Pàrking Saavedra. Es tractava d'un cas aïllat disposat a l'interior d'una àmfora i amb evidents signes de remoció posterior (Arqueología 83: 200).

Aquesta àrea de la ciutat també es caracteritza per la presència de conduccions d'aigua potable procedents de les ramificacions de l'aqüeducte del Gaià i que es dirigien cap a les àrees residencials de la ciutat. Adossat al tram nord-occidental de la muralla (actual via de l'Imperi) transcorria un segment d'*specus* a una cota aproximada de 60 msnm. La construcció del Pàrking Saavedra posà al descobert un altre tram d'*specus* a una cota entorn els 50 msnm (Arqueología 83: 200).

DESCRIPCIÓ DE LA INTERVENCIÓ

L'actuació arqueològica ha contemplat el rebaix de tots els farciments contemporanis i l'excavació del solar, a excepció d'una franja perimetral exclosa per qüestions de seguretat relatives a l'estabilitat dels immobles contigus. La principal evidència descoberta ha estat un gran dipòsit excavat en el tapàs geològic i amb murs perimetrals que, a la vegada, podrien constituir murs de contenció de teòrics nivells de terraplenament. L'interior –sòl i murs– es trobava revestit amb *opus signinum* (4) i amb una motllura –mitja canya– en l'entrega dels murs. Les grans dimensions del dipòsit fan que aquest excedeixi els límits del solar actual i que, presumiblement, continuï per sota del solar núm. 9 del carrer Hernández Sanahuja i per sota dels patis interiors que confronten amb les cases de l'Avinguda Catalunya. Desconeixem les dimensions totals del dipòsit i, fins i tot, si era de planta quadrada o rectangular. Finalment s'aprecia com l'orientació dels murs no ha estat resseguida en la planificació urbana dels vials actuals.

S'han identificat parcialment dos dels seus murs. La construcció del mur UE 2 (10,8 m de longitud documentada i una amplada que oscil·la entre els 0,7 i 0,95 m) estigué precedida d'un retall lateral en el nivell geològic de forma que la cara externa fonamentà a sac i la interna s'alçà manualment. El mur 8 (6,8 m de longitud documentada i 0,8 d'amplada) es traçà en un punt on la roca es trobava més baixa i es requerí de l'exca-

EXCAV.
vació
llant
pend
excav
A
escas
irregu
va m
rior c
amb
mina
Altre
nat d
A
solar
argile
mes 1
des (U
tualm
temp
A
conse
i tam
amb i
La sev
M
dipòs
assim
físiqu
cobre
intern
inutil
pavim
adoss
d'un l
repres
és ant
Fi
del lír

sta datació fou
 unius Alexius,
 datació entorn

la construcció
 'interior d'una
 ogia 83: 200).
 sència de con-
 de l'aqüeducte
 ciutat. Adossat
 eri) transcorria
 La construcció
 'cus a una cota

els farciments
 unja perimetral
 dels immobles
 en dipòsit exca-
 egada, podrien
 ament. L'inte-
 amb una mot-
 sions del dipò-
 te, presumible-
 dez Sanahuja i
 de l'Avinguda
 i, fins i tot, si
 om l'orientació
 ana dels vials

construcció del
 da que oscil·la
 ral en el nivell
 a interna s'alça
 0,8 d'amplada)
 querí de l'exca-

vació d'una rasa de fonamentació (21) afectant un estrat anterior i retallant lleugerament la roca (19). El pendent del dipòsit és el mateix que el pendent natural de l'indret i ens indica un punt de desguàs fora del solar excavat.

A l'interior del dipòsit i adossant-se al mur 8 s'han documentat les escasses restes d'una possible banqueteta d'argila amb folre extern de pedres irregulars (23). Aquesta estructura es lliura al mur i oculta la seva respectiva motllura inferior tot indicant, hipotèticament, una reutilització posterior del dipòsit que, per les característiques del banc 23, no tingué relació amb l'emmagatzematge d'aigua. Es tracta doncs, d'una activitat indeterminada posterior al desús del dipòsit i anterior al seu colgament definitiu. Altres evidències són els retalls núms. 11, 15 i 17 que no han proporcionat dades significatives.

A nivell estratigràfic, el nivell geològic es trobava a l'angle oriental del solar a una cota similar a la cota d'arrassament del mur. L'excavació de les argiles naturals mostren una capa superior de tapàs sorrenc amb escassíssimes restes ceràmiques producte d'alteracions antròpiques no determinades (UE 10). Possiblement es tracta d'un nivell de formació natural puntualment afectat en època romana i que també comptava amb retalls contemporanis efectuats per plantar arbres.

A l'angle occidental, on el pendent natural és més accentuat, s'ha conservat un estrat (UE 20) retallat per la rasa de fonamentació del mur 8 i també per la fossa d'un enterrament (UF 1). Es tracta d'un enterrament amb *tegulae* definint una caixa triangular amb coberta superior d'*imbrices*. La seva fossa retalla també parcialment la roca.

Malgrat els rebaixos contemporanis s'ha preservat a l'interior del dipòsit un nivell de colgament d'època romana (UE 9). Aquest estrat pot assimilar-se a un nivell agrícola antic donades les seves característiques físiques i per l'escassetat de material arqueològic. Destaca el fet que cobreix puntualment els dos murs així com els trencats de l'arrebossat intern. Per la qual cosa, la formació del nivell és posterior a l'enderroc i inutilització del dipòsit. L'extracció del nivell 9 ha permès visualitzar el paviment d'*opus signinum* que en alguns punts es troba retallat. A més, adossat a la cara nord del mur 8 s'ha visualitzat el que semblen les restes d'un banc corregut fet d'argila amb folre lateral de pedres. Aquest banc representa una activitat indeterminada posterior al canvi d'ús del dipòsit i és anterior a l'abandó general definit per la deposició del nivell 9.

Finalment, a l'exterior de la cantonada dels murs 2 i 8 apareix sota del límit de l'excavació el que podria ser un altre mur (UE 29). No obs-

tant, aquest element es troba ocult per l'estratigrafia de contenció de l'immoble contigu. El possible mur consta d'una filada de pedra irregular lligada amb argila i que reposa sobre el nivell 10.

LES RESTES CERÀMIQUES

Malgrat l'extensió de les restes no s'ha pogut recuperar un conjunt ceràmic important i vàlid per a la datació de les evidències constatades. La profunda afectació estratigràfica contemporània i el fet que l'estratigrafia arqueològica respon bàsicament a evidències de colgament progressiu no han afavorit la presència de deixalles ceràmiques.

Pel que fa a la datació de la construcció del dipòsit no disposem de suficients elements per definir una cronologia precisa. El farciment de la rasa de fonamentació del mur 8 (UE 22) aporta com a elements més significatius fragments d'àmfora tarraconense Dressel 2-4 i de T.S. Hispànica. Altrament, el nivell UE 20, estratigràficament anterior al dipòsit, contenia exemplars informes d'àmfora de diferents procedències: africana, eivissenca, itàlica. Els tipus més clarificadors són, conseqüentment, els de T. S. Hispànica. Així, es defineix una cronologia per a la construcció d'aquest dipòsit d'època altoimperial i, segons el context històric, possiblement de segle I dC. Quant al nivell d'abandó, només hi destaca la presència d'un exemplar de morter de procedència nord-africana. Es tracta de la forma M/CA/7 (Macias 1999, 118) equivalent al tipus CATHMA 21 i amb una cronologia imprecisa de segles V i VI. Conseqüentment no es disposa de suficients elements per establir el colgament d'aquest recinte arquitectònic.

CONCLUSIONS

L'excavació arqueològica d'aquest solar ha permès documentar l'existència d'un recinte arquitectònic d'època romana del qual han sortit a la llum dos dels seus murs de delimitació. Aquests murs, amb un revestiment d'*opus signinum* molt arrasat, defineixen un espai pavimentat amb la mateixa tècnica. Tot això i la presència de la *mitja canya* en la cara interna –en l'entrega del paviment i en la cantonada dels murs– ens fa pensar que ens trobem davant d'una bassa o d'un dipòsit d'aigua descobert de grans dimensions d'època romana situat als afores de l'antic nucli de *Tarraco*.

de contenció de
e pedra irregular

er ar un conjunt
s constatades. La
que l'estratigrafia
nt progressiu no

no disposem de
l farciment de la
lements més sig-
de T.S. Hispàni-
or al dipòsit, con-
lències: africana,
üentment, els de
a la construcció
ct històric, possi-
nés hi destaca la
-africana. Es trac-
al tipus CATH-
VI. Conseqüent-
lir el colgament

nès documentar
el qual han sortit
rs, amb un reves-
i pavimentat amb
canya en la cara
dels murs— ens fa
sit d'aigua desco-
es de l'antic nucli

Aquesta dada en sí constitueix un fet aïllat, però la constatació d'altres evidències properes amb les mateixes característiques, més la presència d'un *specus* en el pàrking Saavedra, són elements que indiquen, per aquesta zona de la perifèria, l'existència d'un ampli sistema d'infraestructures encarat a l'aprovisionament i distribució d'aigua. Totes aquestes instal·lacions, documentades actualment a l'entorn del carrer d'Hernández Sanahuja, també podrien fer la funció de cisternes de recollida d'aigua pluvial i es relacionarien hipotèticament amb el conreu agrícola de la plana situada en aquest vessant del turó ocupat per la ciutat romana. A nivell cronològic, l'excavació efectuada no aporta dades precises. Quant al moment constructiu s'apunta una cronologia imprecisa de segle I dC, data concordant amb la construcció dels aqüeductes de la ciutat que, també sense arguments concrets, s'ha atribuït al primer segle de la nostra era.

Finalment, la presència d'un enterrament és un fet coincident amb el solar núm. 8 d'aquest mateix vial. Això indica, com en altres parts de la ciutat, la presència d'enterraments aïllats en inhumació fora del nucli urbà. Es tracta d'un procés ja constatat a Tàrraco en el segle I dC i que s'incrementa durant els segles II i III dC (v. TED'A 1987, Arbeloa 1995, Menchón 2000).

FRANCESC BOSCH PUCHE
MOISÈS DÍAZ GARCÍA
JOSEP MARIA MACIAS SOLÉ*

BIBLIOGRAFIA

- ARBELOA I RIGAU, J.-V. M. 1995: L'arqueologia de la mort a l'Alt Imperi: el suburbi oriental de Tàrraco, *CITERIOR 1. L'Arqueologia de la mort. El món funerari a l'antiguitat a la Catalunya Meridional*, Tarragona, p. 119-138.
- Arqueologia 83: *Memoria de las excavaciones programadas en el año 1983*, Madrid 1984.
- BERGES, M. 1970: Cuatro enterramientos en la calle López Peláez, *Boletín Arqueológico*, ép. IV, 1969-70, 125-126.
- BERNAL, D. 1994: *Lucernae Tarraconenses*: las lámparas romanas del Museu Nacional Arqueològic y del Museu i Necròpolis Paleocristians, *Butlletí Arqueològic*, ép. V, any 1993, núm. 15, Tarragona, 59-298.
- CODEX (1999): *Memòria de la intervenció arqueològica en el Passeig Saavedra/Carrer Estanislau Figueres*, lliurada al Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

* CODEX—Arqueologia i Patrimoni. Pl. Sant Fructuós núm. 1, Tarragona 43003. Telf/Fax 977-234346. E-mail: codexarq@tinet.org.

- CODEX 2000: *Memòria de la intervenció arqueològica en el solar número 24 del carrer de Maria Cristina*, lliurada al Servei d'Arqueologia del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- MACIAS, J. M. 1999: *La ceràmica comuna tarδοantiga a Tàrraco. Anàlisi tipològica i històrica (segles V-VII)*, Tulcís 1, Tarragona.
- MENCHÓN, J. 2000: Intervenció arqueològica al Camí de la Platja dels Cossis (Tarragona), *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana*, Documents d'Arqueologia Clàssica 3, Tarragona, p. 181-189.
- TED'A 1987: *Els enterraments del parc de la ciutat i la problemàtica funerària de Tàrraco*, Memòries d'excavació 1, Tarragona.
- TERRÉ, E. 1990: Una aproximació a l'ocupació suburbana de Tàrraco, *Acta Arqueològica de Tarragona III (1989-1990)*, Reial Societat Arqueològica Tarraconense, Tarragona, p. 47-55.
- TERRÉ, E. 1993: Carrer d'Hernández Sanahuja, 8. Tarragona, *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana-Antiguitat tardana. Campanyes 1982-1989*, Barcelona, p. 262.

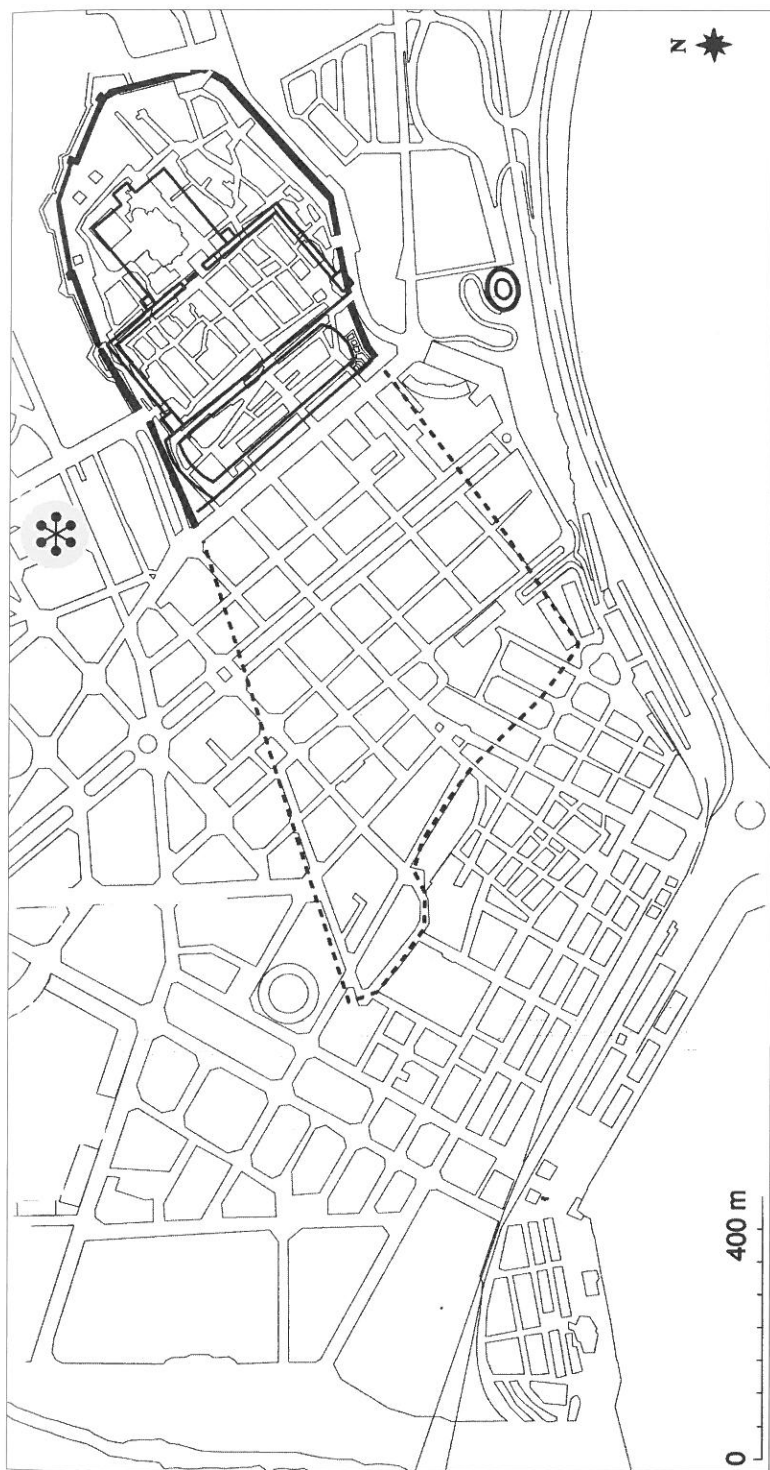
*Carrer de Maria Cristin-
ralitat de Catalunya.
ca i històrica (segles V-*

*(Tarragona), Tàrraco
a Clàssica 3, Tarrago-*

de Tàrraco, Memòries

*queològica de Tarrago-
p. 47-55.*

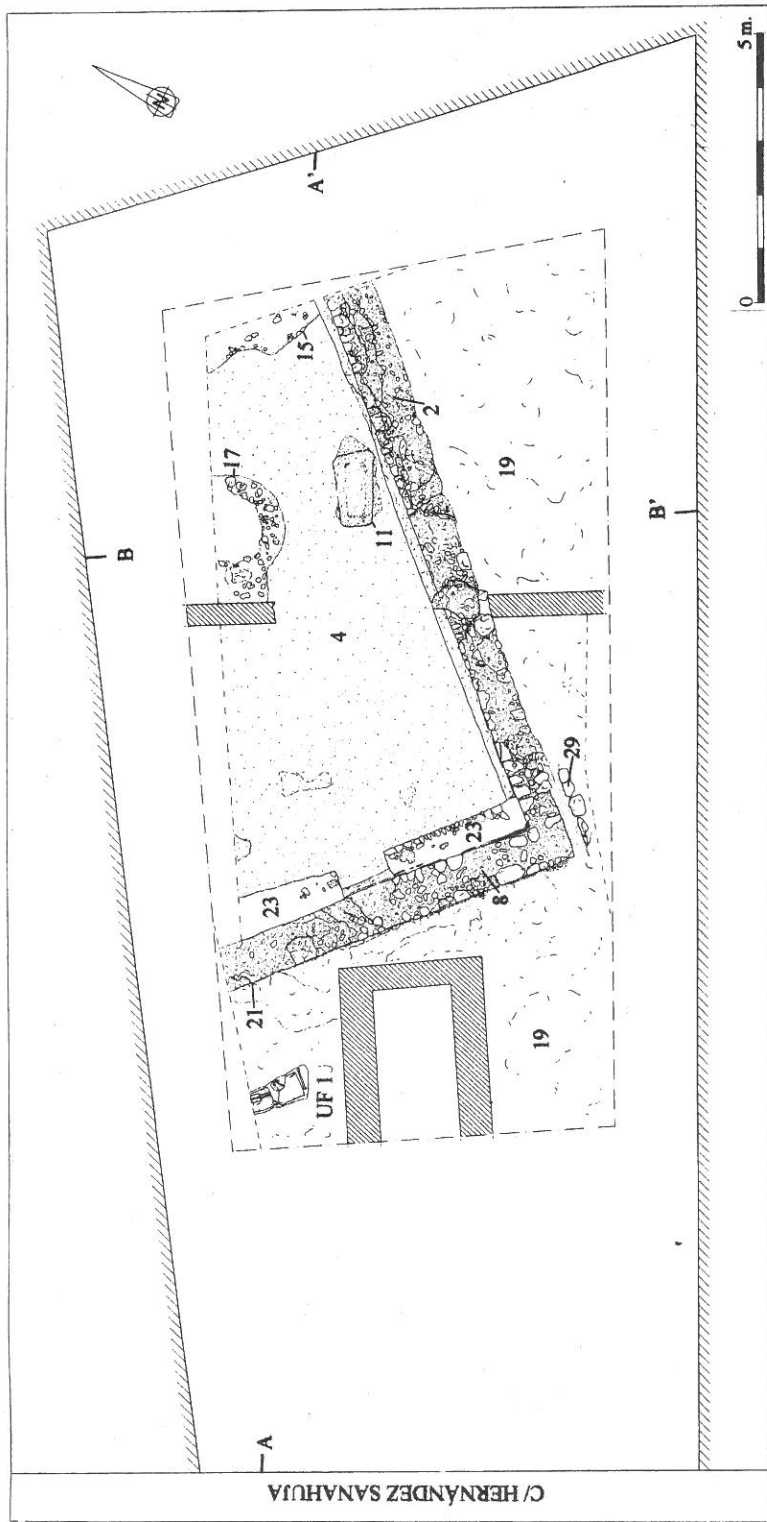
*ncions arqueològiques a
lona, p. 262.*

Plànol de situació urbana del solar

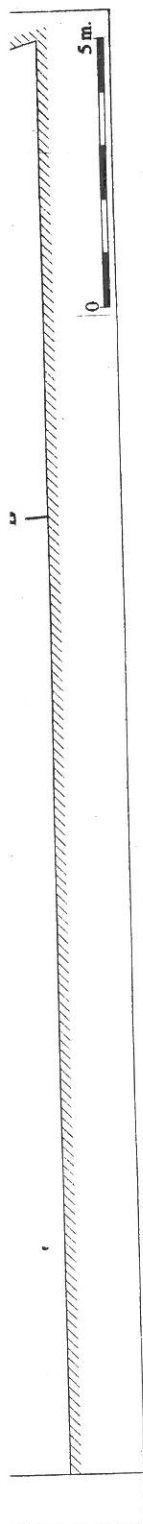
Figura 1.

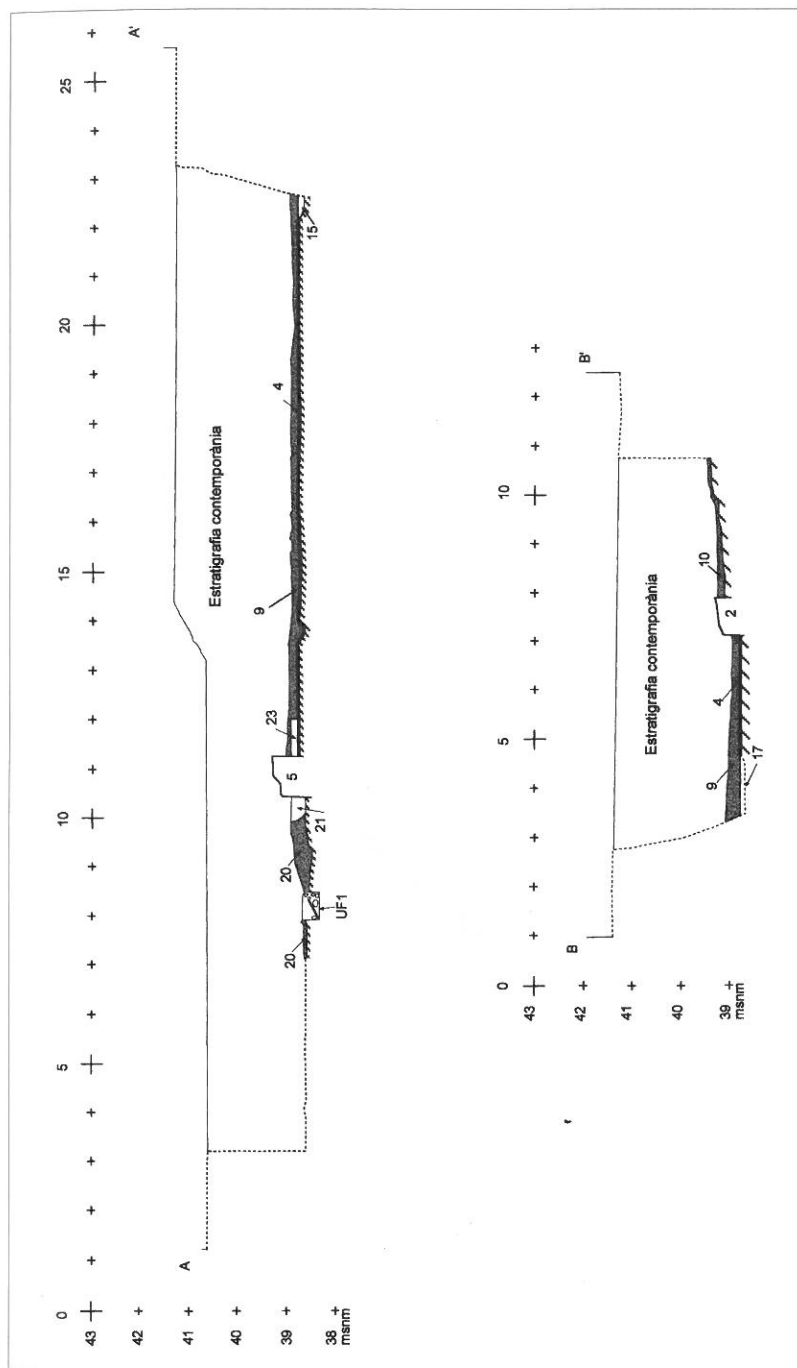
Planta general del solar.

Figura 2.

Planta general del solar.

Figura 2.

Secció longitudinal àrea excavada.

Figura 3.

Figura 4. Vista general del dipòsit.

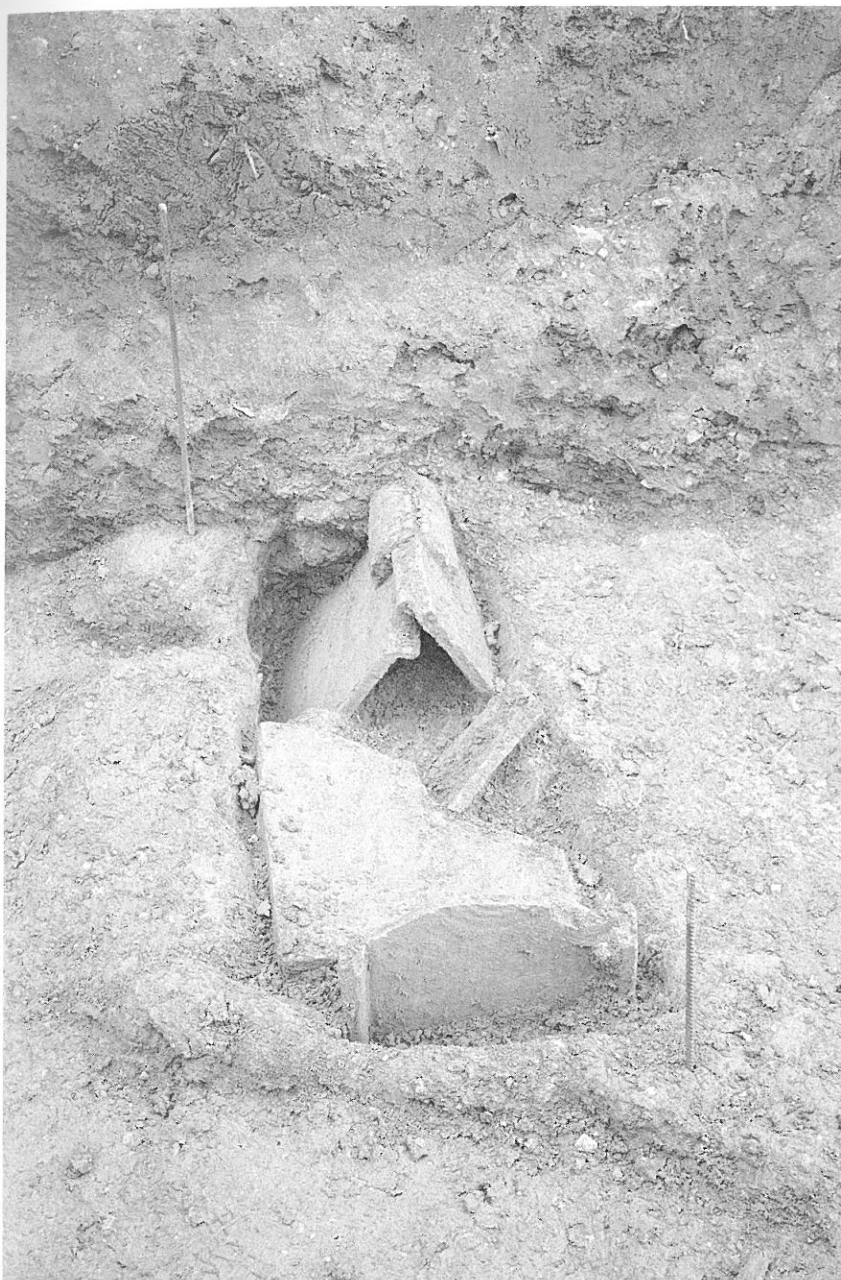

Figura 5. Detall de la coberta de l'enterrament.

Figura 6. Detall de l'enterrament un cop excavat.